

Каменська Н.М. Особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху. Вплив жестової мови глухих на їх писемне мовлення. Наталія Каменська. Жестова мова й сучасність : Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006.- С. 116-121.<http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

УДК 376.016:811.161.2:376.1-056.263

Наталія Каменська

natalka_kamen@mail.ru

**ОСОБЛИВОСТІ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ
ОСІБ З ВАДАМИ СЛУХУ.
ВПЛИВ ЖЕСТОВОЇ МОВИ ГЛУХИХ
НА ЇХ ПИСЕМНЕ МОВЛЕННЯ**

Анотації

У статті проаналізовані особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху на основі виявлених недоліків. Звернуто увагу на вплив жестової мови на усне і писемне мовлення глухих людей. Рекомендовано застосування спеціальних вправ, які допоможуть уникати помилок у писемному мовленні.

Ключові слова: характерна помилка, жестова мова, писемне мовлення, усне мовлення, особа з вадами слуху, комунікація, сприймання мовлення.

Особенности письменной речи лиц с нарушениями слуха.

Влияние жестового языка глухих на их письменную речь

В статье проанализированы особенности письменной речи лиц с нарушениями слуха на основе обнаруженных недостатков. Обращено внимание на влияние жестового языка на устную и письменную речь глухих людей. Рекомендуется применение специальных упражнений, которые помогут осуществить пропедевтическую функцию.

Ключевые слова: характерная ошибка, жестовый язык, восприятие речи, устная речь, лицо с нарушениями слуха, коммуникация.

Каменська Н.М. Особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху. Вплив жестової мови глухих на їх писемне мовлення. Наталія Каменська. Жестова мова й сучасність : Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006.- С. 116-121.<http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

FEATURES OF WRITING THE DEAF PERSONS. THE DEAF SIGN LANGUAGE INFLUENCE ON THEIR WRITING SKILLS

Nataliya Kamens'ka

The present study analyzes the features of deaf persons' writing based on the revealed disadvantages. The author draws attention to the the influence of sign language on verbal and written speech of deaf people. Using special exercises to help to avoid mistakes in writing is recommended.

Keywords: typical mistake, sign language, writing speech, pearson with hearing impairments, communication, speech perception.

Основою для підготовки цієї доповіді стали деякі особисті спостереження в ході редакторської діяльності стосовно **особливостей викладення глухими людьми думок у писемній формі**, а також (у деяких випадках) **наявність безумовного впливу на цей процес жестової мови**. Мета цієї доповіді - ще раз привернути увагу педагогів-практиків і науковців до цих особливостей і сприяти позбавленню наявних недоліків писемного мовлення осіб з вадами слуху і, таким чином, надати допомогу нечуючим людям у здобутті повноцінної освіти і самореалізації.

У першу чергу, хочу зазначити, що українська жестова мова, як і будь-яка мова, взаємодіє з іншими мовами, а також з видами мовлення словесної української мови (усним, писемним). Цей вплив відбувається за таким же принципом, як і вплив інших мов одна на одну.

Каменська Н.М. Особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху. Вплив жестової мови глухих на їх писемне мовлення. Наталія Каменська. Жестова мова й сучасність : Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006.- С. 116-121.<http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

Існує загальновідомий фактор впливу однієї мови на інші, які знаходяться у вжитку на певній території (приміром, англійської на півночі Франції, російської - в Україні). Цей вплив не завжди є позитивним (наприклад, одним з наслідків такого впливу є виникнення такого явища як суржик), і тому існує практика вжиття певних заходів по усуненню таких помилок і викоріненню суржику. Наприклад, на уроках української мови передбачені спеціальні вправи, які допомагають вивчити наявні відмінності у мовах і позбавитись помилок, що виникають у процесі мовлення.

Каменська Н.М. Особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху. Вплив жестової мови глухих на їх писемне мовлення. Наталія Каменська. Жестова мова й сучасність : Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006.- С. 116-121.<http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

Безсумнівно, що українська жестова мова також взаємодіє з основною мовою, яка вживається на території України. Вплив загальноновживаної мови на жестову мову глухих найяскравіше відображається у так званому калькованому жестовому мовленні, яке будується за принципом словесного мовлення. Між тим відбувається і зворотній вплив: жестової мови на усне і писемне мовлення глухих людей.

Писемне мовлення людей з вадами слуху можна умовно поділити на три групи в залежності від особливостей викладення думок на письмі. **Найпростіший, але не завжди правильний поділ** полягає у класифікації із застосуванням традиційного для сурдопедагогіки поділу нечуючих людей, тобто за принципом урахування ступеня втрати слуху:

- викладення власних думок на письмі **власне глухими**, тобто тими, хто повністю втратив слух від народження або з раннього дитинства;
- вживання писемного мовлення **слабочуючими**;
- писемне мовлення **тих, хто пізно втратили слух**.

Але, повторюю, така класифікація не завжди є правильною, і в житті ми спостерігаємо багато винятків у середині кожної з виділених груп.

Перш за все, це пов'язано з особливостями оволодіння нечуючими загальноновживаним словесним мовленням. Оскільки писемне мовлення – це передача на письмі словесного мовлення, саме від ступеня оволодіння останнім залежить наявність певних особливостей.

Отже, розглянемо загальні, найбільш часто розповсюджені особливості писемного мовлення, вживаючи наведену вище класифікацію.

Насамперед зауважимо, що писемне мовлення тих **осіб, які пізно втратили слух**, практично нічим не відрізняється від того, що ми спостерігаємо у осіб з нормальним слухом. До того ж, як і серед чуючих людей, так і серед осіб з вадами слуху можуть спостерігатись випадки наявності дисграфії та інших органічних порушень в результаті важкого ураження центральної нервової системи, порушення моторики рухів тощо.

Каменська Н.М. Особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху. Вплив жестової мови глухих на їх писемне мовлення. Наталія Каменська. Жестова мова й сучасність : Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006.- С. 116-121.<http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

У писемній мові **слабочуючих людей** у більшості випадків спостерігаються деякі особливості, пов'язані з недоліками в оволодінні словесним мовленням через наявні вади слуху.

Найчастіше у письмі людей із значними порушеннями слуху (середня і тяжка ступінь туговухості) спостерігаються характерні аграматизми, неправильне написання складних слів та слів іншомовного походження та слів, які мають подібні за звучанням аналоги (вочевидь, це пояснюється недостатнім сприйняттям на слух фонетичної будови слова):

„абонент – абонемент”, „вистава – виставка”, „залізний – залізничний” тощо.

Ще спостерігаються характерні для більшості слабчуючих людей помилки пов'язані з вживанням помилкових закінчень в іменниках, прикметниках і числівниках, невірним підбором дієслівних форм тощо:

„я вже закінчи**ти** снідати”; „спочатку я приїхав**ти** додому, а потім – на роботу”, „об одинадцят**ої** години” та інші.

Часто зустрічається помилкове написання закінчень у прізвищах людей. Особливо це стосується складних, не типових прізвищ. Наприклад, при відмінюванні жіночих прізвищ із закінченням на –а, типу *Чуприніна, Доліна* дуже найчастіше зустрічаються такі помилки:

Каменська Н.М. Особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху. Вплив жестової мови глухих на їх писемне мовлення. Наталія Каменська. Жестова мова й сучасність : Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006.- С. 116-121.<http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

Відмінок	Прізвища жіночого роду (з допущеними помилками)	Правильне написання
Називний	<i>Чуприніна, Доліна</i>	<i>Чуприніна, Доліна</i>
Родовий	<i>Чуприніни, Доліни</i>	<i>Чуприніної, Доліної</i>
Давальний	<i>Чуприніні, Доліні</i>	<i>Чуприніній, Доліній</i>
Знахідний	<i>Чуприніну, Доліну</i>	<i>Чуприніну, Доліну</i>
Орудний	<i>Чуприніною, Доліною</i>	<i>Чуприніною, Доліною</i>
Місцевий	<i>Чуприніні, Доліні</i>	<i>Чуприніній, Доліній</i>

Вочевидь, причиною цієї помилки є відмінювання жіночих прізвищ російського походження із закінченням на –а за зразком іменників жіночого роду І відміни твердої групи (типу *мама, сирота, машина* тощо).

Ці приклади – лише вкрай поверхове, побіжне перерахування тих особливостей писемного мовлення, яке спостерігається у слабочуючих людей. Знову ж таки зауважу, що це не є обов’язковим для всіх без винятку. Серед слабочуючих людей навіть із значною втратою слуху є чимало осіб, які досконало володіють пером. Здебільшого це ті, хто завдяки увазі та зусиллям батьків і педагогів змалечку долучився до читання, має великий запас слів і відповідний рівень освіти.

Перераховані вище помилки, характерні для слабочуючих осіб, часто зустрічаються й у писемному мовленні **глухих людей**, проте у них спостерігаються й інші особливості, пов’язані здебільшого із впливом їхньої рідної мови – мови жестів на процес викладення думок на письмі.

Це пояснюється перш за все особливостями жестової мови, які полягають в іншій синтаксичній будові речень і дещо іншому смислового навантаженні окремих мовних складових. Саме в синтаксисі найяскравіше проявляється

Каменська Н.М. Особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху. Вплив жестової мови глухих на їх писемне мовлення. Наталія Каменська. Жестова мова й сучасність : Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006.- С. 116-121.<http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

специфіка жестової мови та своєрідність структури її одиниць (вислов-лювань), пов'язаних із особливостями вживання мови жестів.

Так, у жестовій мові відсутні сполучники, а смислові співвідношення між словами закладені у їх змісті і порядку розташування жестів.

Наприклад, таке речення як: „Дівчинка заплакала, бо розбила тарілку” жестовою мовою виглядає так: „Дівчинка плакати причина тарілка розбити”.

Ця особливість жестового мовлення, безумовно, накладає свій відбиток на писемне мовлення деяких глухих людей. Часто при слабкому оволодінні ними словесним мовленням спостерігається перенос принципів синтаксичної і смислової побудови речення з мови жестів у писемне мовлення.

Наприклад, ось як на письмі виглядає написання деякими глухими таких словосполучень:

"після уроків" – як "уроки завершити",

"після грози" – "гроза минуло",

"розмовлятимемо після школи" – як "зараз школа, розмовляти потім",

"бабусин будинок" – як "бабуся її будинок",

"синові черевики" – як "син його черевики".

Знову ж таки, за браком часу, немає можливості більш детально розглянути цю проблему. Проте основним є не акцентування уваги на помилках, а аналіз причин їх виникнення і пошук шляхів усунення.

Причому варто зауважити, що цей вплив жестової мови на писемне мовлення часто неправильно вважають свідченням низького рівня грамотності. З цим твердженням можна погодитись лише частково. Адже необхідно зауважити, що грамотність глухих людей буває двох видів, які не треба плутати. Є грамотність в плані наявності освіти – це саме те, що всі звикли оцінювати як грамотність. Але є ще й грамотність в мові жестів – і про це часто забувають.

Причина в тому, що глуха людина, що добре знає словесну мову, по особливому сприймає калькуючий переклад (тобто переклад, який передає сказане за законами словесної мови). Вона згадує при цьому, як таке речення

Каменська Н.М. Особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху. Вплив жестової мови глухих на їх писемне мовлення. Наталія Каменська. Жестова мова й сучасність : Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006.- С. 116-121.<http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

звучить в словесній мові або як воно пишеться, – і розуміє цей переклад. Хто ж має слабіше знання словесної мови – не сприймає калькуючий переклад.

Проте, якщо переклад будь-якої інформації здійснюється за законами жестової мови – глуха людина розуміє всі нюанси сказаного. У такому разі вона сприймає інформацію і реагує на неї так само, як і чууча людина – на словесну інформацію.

До речі, проблема *сприймання* глухими людьми *написаного* (тобто чужої інформації, викладеної на письмі) потребує окремого дослідження і не є темою даної доповіді. Зараз мова йде про особливості викладення власних думок за допомогою писемного мовлення.

Варто зауважити, що у дослідженнях вітчизняних науковців і педагогів-практиків не приділяється належної уваги ретельному дослідженню і детальному аналізу характерних помилок у писемному мовленні людей, які мають вади слуху (виняток становлять праці Р.М. Боскіс, Н.Г. Морозової, Б.Д. Корсунської, які були надруковані ще у радянський час). Між тим, Врахування причин і наслідків таких порушень сприяло б розробці певних рекомендацій по запобіганню і усуненню подібних помилок. Роботи тут дуже і дуже багато. Адже запропоновані ще за радянських часів певні рекомендації так і не були належним чином впроваджені у практику роботи з нечуючими.

Хочу звернути увагу, що вивчення особливостей жестової мови, її відмінностей від усного і писемного мовлення було б доречно розглядати на спеціальних уроках у спецшколах.

На жаль, такі уроки з вивчення жестової мови глухих передбачені поки що лише у 1-4 класах (до того ж, не в усіх школах належним чином підійшли до впровадження цього предмета, оскільки ще є проблеми з кадрами, методичними посібниками тощо). Але вважаю, що найближчим часом необхідно поширити вивчення цього предмета і на старші

Каменська Н.М. Особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху. Вплив жестової мови глухих на їх писемне мовлення. Наталія Каменська. Жестова мова й сучасність : Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006.- С. 116-121.<http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

класи і саме серед учнів 5-12 класів доречно було б розглядати на уроках те питання, про яке йде мова. Саме детальний розгляд відмінностей і особливостей жестової мови і писемного (усного) мовлення дав би можливість учням з вадами слуху звернути увагу на наявність помилок у їх писемному мовленні і сприяло б їх усуненню.

Хочу підкреслити, що йдеться про надання жестовій мові рівноправного статусу серед інших мов і визнання необхідності її лінгвістичного вивчення та кваліфікованого викладання. Забороняти її, як це робилося протягом тривалого часу, марна спроба. Як би не забороняли її вживання – **жестова мова живе і житиме, бо це природня мова нечуючої людини, неперевершене джерело інформації і найкращий засіб комунікації**. Отже, час повернутися до неї обличчям, визнати її нарівні з усіма іншими мовами і використовувати все позитивне, що вона в собі містить.

Свідченням того, що негативне ставлення до жестової мови глухих має відійти у минуле, є внесення змін до Закону України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” (стаття 23), якими затверджено статус цієї мови, як засобу спілкування і навчання осіб з вадами слуху.

Беззаперечно, проведення досліджень з цього питання і впровадження на практиці рекомендацій по запобіганню порушень писемного мовлення серед осіб з вадами слуху, ретельне вивчення особливостей писемного (усного) мовлення і жестової мови на спеціальних уроках дало б можливість значно зменшити наявність педагогічного „браку” серед випускників спецшкіл, сприяло б більш ефективній реалізації нечуючою людиною своїх можливостей і талантів.

Література:

1. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”, ст. 23. – Відомості Верховної Ради, 1991, № 21, ст. 252.
2. Р.М. Боскис, Н.Г. Морозова. О развитии мимич. речи глухонемого ребенка и ее роли в процессе обучения и воспитания глухонемых. – Бюллетень.- № 7 (10). М., 1939. С. 37-40.
3. Зыков С.А., Корсунская Б.Д. Урок в школе глухонемых. М., 1954. – С.17-21.
4. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. Українська жестова абетка. Н. Іванюшева, С. Кульбіда. - Наук.-метод. посібник (доп. і доопр.). – Київ: ТОВ «Київська Русь», 2005.- 64 с.
5. Архівні матеріали газети „Наше життя” УТОГ, 2004 – 2005 рр.

Каменська Н.М. Особливості писемного мовлення осіб з вадами слуху. Вплив жестової мови глухих на їх писемне мовлення. Наталія Каменська. Жестова мова й сучасність : Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006.- С. 116-121.<http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

6.Кульбіда С.В. Вечірня спеціальна середня школа України для осіб з вадами слуху /становлення та розвиток/ : Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.03 / С. В. Кульбіда; Ін-т дефектології АПН України. - К., 1999. - 22 с. - укр. - рус. <http://irbis-nbuv.gov.ua>.

7. Кульбіда С.В. До питання про білінгвальне навчання нечуючих: теорія і практика Жестова мова й сучасність: Зб. наук. праць. – Вип. 1.- К.: Наукова думка, 2006.- С.16 – 22.

8. Кульбіда С.В. Освіта ХХІ століття Дефектологія. - № 2. - 2006. - С.54 – 56. irbis.npu.edu.ua

9. Kulbida S.V. Polipshennia yakosti navchannia hlukhykh ditei shliakhom vykorystannia zhestovoi movy :Dydaktychni ta sotsialno-psykholohichni aspekty korektsiinoi roboty u spetsialnii shkoli. – Naukovo-metodychnyi zbirnyk. – Kyiv, 2005. – S.333 – 337.